

Y HUẤN CÁCH NGÔN CỦA HẢI THUƠNG LÂN ÔNG VÀ BÀI HỌC CHO SINH VIÊN NGÀNH DƯỢC

Vũ Lê Ngọc

Trường Đại học Công nghệ thành phố Hồ Chí Minh

Email: VL.ngoc@hutech.edu.vn

Tóm tắt: Y huấn cách ngôn của Hải Thượng Lãn Ông là một văn bản y học – đạo đức tiêu biểu của y học cổ truyền Việt Nam, gồm chín điều huấn dạy về phẩm chất, thái độ và trách nhiệm của người thầy thuốc. Nghiên cứu này tập trung phân tích các nội dung cốt lõi trong tác phẩm như: mối quan hệ giữa y đức và tri thức chuyên môn, nguyên tắc công bằng trong hành nghề, tinh thần trách nhiệm, thái độ ứng xử chuẩn mực và đạo đức trong sử dụng thuốc. Trên cơ sở đó, bài viết chỉ ra những bài học thiết thực cho sinh viên ngành Dược trong bối cảnh hiện nay, nhằm góp phần bồi dưỡng nhân cách nghề nghiệp, nâng cao ý thức đạo đức và xây dựng đội ngũ dược sĩ có tâm – có tầm trong nền y học hiện đại.

Từ khóa: đạo đức nghề nghiệp, Hải Thượng Lãn Ông; Y huấn cách ngôn; y đức.

HAI THUONG LAN ONG'S MEDICAL APHORISMS AND LESSONS FOR PHARMACY STUDENTS

Vu Le Ngoc

Ho Chi Minh City University of Technology (HUTECH)

Email: VL.ngoc@hutech.edu.vn

Abstract: Medical Aphorisms (Y huấn cách ngôn) by Hai Thuong Lan Ong is a prominent medical and ethical text in traditional Vietnamese medicine, comprising nine teachings on the qualities, attitudes, and responsibilities of a physician. This study analyzes the core elements of the work, including the relationship between medical ethics and professional knowledge, principles of fairness in medical practice, a sense of responsibility, appropriate conduct, and ethics in drug usage. Based on these insights, the paper draws practical lessons for pharmacy students in the current context, aiming to nurture professional integrity, raise ethical awareness, and help develop a competent and compassionate generation of pharmacists in modern medicine.

Keywords: professional ethics, Hai Thuong Lan Ong, Medical Aphorisms, medical ethics.

Nhận bài: 06/03/2025

Phản biện: 05/04/2025

Duyệt đăng: 10/04/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong đào tạo nhân lực y tế, đặc biệt là ngành Dược, việc bồi dưỡng đạo đức nghề nghiệp đóng vai trò then chốt bên cạnh kiến thức chuyên môn. Y đức không chỉ là thước đo phẩm chất cá nhân mà còn là nền tảng đảm bảo chất lượng chăm sóc sức khỏe cộng đồng. Trong bối cảnh hiện nay, khi áp lực nghề nghiệp ngày càng lớn, một bộ phận sinh viên y – dược có xu hướng xem nhẹ đạo đức nghề, từ đó dẫn đến thái độ học tập hời hợt, thiếu tinh thần trách nhiệm và nhân văn trong thực hành nghề nghiệp.

Tác phẩm Y huấn cách ngôn của Hải Thượng Lãn Ông – bộ y huấn gồm 9 điều răn dạy đạo đức và thái độ hành nghề – là một trong những di sản đạo lý sâu sắc của y học cổ truyền Việt Nam. Không chỉ truyền tải triết lý “hành y phải có tâm”, Y huấn cách ngôn còn hệ thống hóa các phẩm chất cốt lõi của người thầy thuốc, như: nhân ái, khiêm tốn, cẩn trọng, học tập không ngừng và đặt sức khỏe người bệnh lên hàng đầu. Việc nghiên cứu giá trị của Y huấn cách ngôn và vận dụng vào công tác giáo dục đạo đức nghề nghiệp cho sinh

viên ngành Dược là cần thiết, nhằm góp phần xây dựng thế hệ dược sĩ vừa giỏi chuyên môn, vừa sáng về nhân cách trong thời đại mới.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Nội dung Y huấn cách ngôn của Hải Thượng Lãn Ông

Hải Thượng Lãn Ông đã dành cả cuộc đời cho y dược nước nhà, từ 1760 ông đã bắt đầu mở các lớp huấn luyện y học và trao đổi kinh nghiệm phòng và chữa bệnh với đồng nghiệp và tiếp thu học thuật của y học nước ngoài một cách có chọn lọc. Qua gần 30 năm, ông tổng kết tinh hoa của trung y và y học dân tộc cổ truyền, biên soạn bộ “Hải thượng y tông tâm lĩnh” gồm 28 tập, 66 quyển bao gồm lý, pháp, phương dược và biện chứng về luận trị về nội khoa, ... đạo đức y học, vệ sinh phognf bệnh (Hải Thượng Lãn Ông, 2005, trang 3). Y huấn cách ngôn là một phần quan trọng trong bộ sách y học kinh điển Hải Thượng y tông tâm lĩnh của ông. Tác phẩm được xem là bản tuyên ngôn về y đức và đạo lý hành nghề của người thầy thuốc, không chỉ phản ánh sâu sắc tư

tưởng nhân đạo của y học cổ truyền Việt Nam mà còn là kim chỉ nam cho mọi thể hệ hành nghề y – được noi theo. Với hình thức ngắn gọn, súc tích, mỗi điều huấn trong Y huấn cách ngôn là một lời răn dạy sâu sắc, đề cập đến những phẩm chất cốt lõi và nguyên tắc hành nghề y với những nội dung cơ bản sau:

Trước hết, Y huấn cách ngôn khẳng định mối liên hệ chặt chẽ giữa y đức và tri thức chuyên môn. Hải Thượng Lãn Ông cho rằng người học thuốc trước hết phải thấm nhuần lý luận đạo Nho – coi trọng nhân nghĩa, lễ nghi và sự tự tu dưỡng – làm nền tảng đạo đức, sau đó mới có thể lĩnh hội tốt y lý: “Phàm người học thuốc, tất phải hiểu thấu lý luận đạo Nho thì học thuốc mới dễ” (Hải Thượng Lãn Ông, 2018). Việc không ngừng đọc sách y học cổ kim, nghiên cứu sâu và phát huy năng lực quan sát, ứng xử linh hoạt trong từng ca bệnh là biểu hiện của một người thầy thuốc có y đức: “Khi có thời gian nhàn rỗi, nên luôn luôn nghiên cứu các sách thuốc xưa nay. Luôn luôn phát huy biến hóa, thu nhập được vào Tâm, thấy rõ được ở mắt thì tự nhiên ứng vào việc làm mà không phạm sai lầm” (Hải Thượng Lãn Ông, 2018) Ông cho rằng người thầy thuốc là người bảo vệ, chăm sóc sức khỏe cho người dân, do vậy cần phải siêng năng chịu khó học tập, bồi đắp kiến thức thường xuyên, liên tục mới có thể hành nghề mà không dẫn đến sai sót trong chuyên môn (Phạm Xuân Phong, 2022, trang 11). Như vậy, ông không chỉ xem đạo đức là thái độ cư xử, mà còn là năng lực nghề nghiệp được rèn luyện bằng sự tự học và tinh thần cầu tiến.

Thứ hai, nội dung của Y huấn cách ngôn đề cao nguyên tắc vô tư, công bằng trong hành nghề. Người thầy thuốc phải đối xử bình đẳng với mọi bệnh nhân, không để sự phân biệt giàu nghèo, địa vị xã hội chi phối quyết định chuyên môn: “Được mời đi thăm bệnh: nên tùy bệnh cần kíp hay không mà sắp đặt đi thăm trước hay sau. Chớ nên vì giàu sang hoặc nghèo hèn mà nơi đến trước chỗ tới sau hoặc bốc thuốc lại phân biệt hơn kém khi lòng mình có chỗ không thành thật, thì khó mong thu được kết quả” (Hải Thượng Lãn Ông, 2018). Hải Thượng Lãn Ông đặc biệt nhấn mạnh đến việc dành sự quan tâm nhiều hơn cho những người yếu thế trong xã hội như người nghèo, mồ côi, phụ nữ góa bụa. Ông cho rằng chính những người không đủ điều kiện tiếp cận y tế mới là đối tượng cần

được giúp đỡ nhiều nhất. Đây là tư tưởng nhân đạo sâu sắc, mang ý nghĩa xã hội cao cả và có giá trị giáo dục sâu rộng trong đào tạo nhân lực y tế hiện nay.

Thứ ba, Y huấn cách ngôn đặt trách nhiệm cứu người lên hàng đầu, vượt trên mọi thú vui hoặc lợi ích cá nhân. Vai trò của người thầy thuốc trước người bệnh rất quan trọng, đặc biệt trong những tình huống nguy cấp, người bệnh cần thì phải lòng sẵn sàng có mặt (Phạm Xuân Phong, 2022, trang 11). Người thầy thuốc không được vì giải trí, du ngoạn hay bất kỳ lý do riêng nào mà bỏ qua nghĩa vụ cứu chữa bệnh nhân, nhất là trong những tình huống cấp cứu: “Phàm thầy thuốc nên nghĩ đến việc giúp đỡ người, không nên tự ý cầu vui như mang rượu lên núi, chơi bởi ngắm cảnh, vắng nhà chốc lát, lỡ có bệnh cấp cứu làm cho người ta sốt ruột mong chờ, nguy hại đến tính mạng con người. Vậy cần biết nhiệm vụ mình là quan trọng như thế nào” (Hải Thượng Lãn Ông, 2018) Quan điểm này thể hiện rõ sự tự ý thức nghề nghiệp cao độ, coi việc bảo vệ sinh mạng con người là thiên chức thiêng liêng. Đồng thời, nó cũng là lời cảnh tỉnh đối với hiện tượng xem nhẹ đạo đức nghề trong xã hội hiện đại, nơi áp lực vật chất có thể làm lu mờ lý tưởng y đức.

Một điểm đặc sắc khác trong Y huấn cách ngôn là sự chú trọng đến đạo đức trong giao tiếp và ứng xử xã hội. Hải Thượng Lãn Ông yêu cầu người hành nghề y phải khiêm tốn với đồng nghiệp, kính trọng người có tuổi, dịu dặt người yếu kém hơn mình, và giữ thái độ chuẩn mực với mọi đối tượng, kể cả bệnh nhân là nữ hay người trong tầng lớp thấp: “Khi gặp bạn đồng nghiệp, cần khiêm tốn, hòa nhã, giữ gìn thái độ kính cần, không nên khinh nhờn. Người lớn tuổi hơn mình thì kính trọng; người học giỏi thì coi như bậc thầy, người kiêu ngạo thì mình nhân nhượng; người kém mình thì dịu dặt họ. Giữ được lòng đức hậu như thế, sẽ đem lại nhiều hạnh phúc cho mình” (Hải Thượng Lãn Ông, 2018). Ông nhận định rằng, sự đứng đắn và trung thực trong quan hệ xã hội không chỉ giữ gìn danh dự bản thân mà còn góp phần củng cố lòng tin của cộng đồng đối với nghề y.

Ngoài ra, Y huấn cách ngôn cũng thể hiện trách nhiệm đạo đức trong công đoạn chuẩn bị và sử dụng thuốc – một lĩnh vực kỹ thuật quan trọng của nghề Dược: “Phàm chuẩn bị thuốc thì nên mua giá cao để được loại tốt. Theo sách Lôi Công để bảo

chế và bảo quản thuốc cho cẩn Thận. Hoặc theo đúng từng phương mà bào chế, hoặc tùy bệnh mà gia giảm. Khi lập ra phương mới, phải phỏng theo ý nghĩa của người xưa, không nên tự lập ra những phương bừa bãi để thử bệnh. Thuốc sắc và thuốc tán nên có đủ. Thuốc hoàn và thuốc đơn nên chế sẵn. Có như thế mới ứng dụng được kịp thời, khi gặp bệnh khỏi phải bó tay.” Người thầy thuốc không được tùy tiện trong bào chế, thử nghiệm hay sử dụng dược liệu kém chất lượng. Việc lựa chọn thuốc tốt, tuân thủ quy trình cổ phương, linh hoạt trong điều chỉnh đơn thuốc là biểu hiện của y đức thông qua năng lực chuyên môn. Từ đó, Hải Thượng Lãn Ông đã góp phần định hình một nguyên tắc y – dược toàn diện: đạo đức phải được thể hiện ở cả tư duy, hành động lâm sàng và kỹ thuật dược học.

2.2. Bài học cho sinh viên ngành dược

Từ những giá trị đạo đức sâu sắc được đúc kết trong Y huấn cách ngôn, sinh viên ngành Dược có thể rút ra nhiều bài học thiết thực để hình thành nhân cách nghề nghiệp đúng đắn, đáp ứng yêu cầu không chỉ về chuyên môn mà còn về đạo lý trong hành nghề dược hiện đại.

Thứ nhất, rèn luyện tinh thần tự học và cầu thị trong chuyên môn. Hải Thượng Lãn Ông nhấn mạnh rằng người hành nghề y – dược phải “luôn nghiên cứu các sách thuốc xưa nay”, lấy việc học làm động lực suốt đời để tránh sai sót trong điều trị. Trong bối cảnh hiện nay, với sự phát triển nhanh chóng của y dược học hiện đại, sinh viên ngành Dược cần phát huy tinh thần học tập chủ động, thường xuyên cập nhật kiến thức chuyên môn, hiểu đúng – áp dụng đúng y lý, từ đó nâng cao năng lực thực hành nghề nghiệp gắn với đạo đức chuyên môn.

Thứ hai, xây dựng thái độ công bằng, nhân ái và trách nhiệm xã hội. Người dược sĩ không chỉ là người cung ứng thuốc mà còn là người hỗ trợ, tư vấn, hướng dẫn bệnh nhân sử dụng thuốc an toàn, hiệu quả. Do đó, sinh viên cần thấm nhuần tinh thần không phân biệt đối tượng phục vụ – giàu hay nghèo, quen hay lạ – mà phải đặt lợi ích người bệnh lên trên hết. Đặc biệt, việc ưu tiên chăm sóc người yếu thế, người có hoàn cảnh khó khăn cũng chính là cách thể hiện sâu sắc nhất y đức của người hành nghề y – dược.

Thứ ba, giữ gìn đạo đức trong ứng xử nghề nghiệp và xây dựng nhân cách chuẩn mực. Qua

các lời huấn, Hải Thượng Lãn Ông yêu cầu người thầy thuốc phải khiêm tốn, tôn trọng đồng nghiệp, có lòng bao dung và không ngừng tu dưỡng nhân cách. Đối với sinh viên ngành Dược, điều này có ý nghĩa trong việc rèn luyện thái độ đúng đắn khi giao tiếp với giảng viên, bạn bè, bệnh nhân và đồng nghiệp trong tương lai. Nhân cách nghề nghiệp được xây dựng từ trong môi trường học đường chính là nền tảng vững chắc để hành nghề y đức sau này.

Thứ tư, tuyệt đối trung thực và cẩn trọng trong thực hành chuyên môn. Việc lựa chọn, bào chế, pha chế và tư vấn sử dụng thuốc phải được thực hiện một cách nghiêm túc, tuân thủ các quy trình và tiêu chuẩn chuyên môn. Những sai sót trong thao tác dược học dù nhỏ cũng có thể dẫn đến hậu quả lớn đối với sức khỏe người bệnh. Vì vậy, sinh viên cần học tập từ tinh thần trách nhiệm cao độ và thái độ thận trọng trong từng chi tiết mà Hải Thượng Lãn Ông đã khuyến cáo trong Y huấn cách ngôn.

Thứ năm, giữ khí tiết, không vụ lợi và trung thành với lý tưởng nghề nghiệp. Một trong những điểm cốt lõi trong tư tưởng của Hải Thượng Lãn Ông là phê phán gay gắt hành vi mưu cầu lợi lộc trong nghề y. Sinh viên ngành Dược cần nhận thức rõ: đạo đức nghề nghiệp không chỉ là yêu cầu đạo lý mà còn là điều kiện để xây dựng uy tín cá nhân và niềm tin cộng đồng. Thực hành nghề Dược với tinh thần “không cầu lợi, không kể công” là biểu hiện của một người dược sĩ chân chính, luôn đặt sự an toàn và sức khỏe bệnh nhân lên hàng đầu.

Tóm lại, Y huấn cách ngôn của Hải Thượng Lãn Ông không chỉ là một văn bản đạo đức lịch sử, mà còn là kim chỉ nam có giá trị hiện thực trong giáo dục nghề nghiệp. Việc vận dụng những bài học từ tác phẩm này vào quá trình đào tạo sẽ giúp sinh viên ngành Dược không chỉ giỏi về chuyên môn mà còn vững vàng về đạo đức, góp phần xây dựng nền y học nhân văn, vì con người và vì xã hội. Là một người làm trong ngành Y Dược cần phải luôn nhắc nhở bản thân: “Y đức là phẩm chất tốt đẹp của người làm công tác y tế, được biểu hiện ở tinh thần trách nhiệm cao, tận tụy phục vụ, hết lòng thương yêu chăm sóc người bệnh, coi họ đau đớn như mình đau đớn, như lời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy: “Lương y phải như từ mẫu”. Phải thật thà đoàn kết, khắc phục khó khăn, học tập vươn lên để hoàn thành nhiệm vụ, toàn tâm toàn ý xây dựng

nền Y học Việt Nam.” (Bộ Y tế, 1996)

III. KẾT LUẬN

Y huấn cách ngôn của Hải Thượng Lãn Ông là một tác phẩm mang giá trị đạo đức – nghề nghiệp sâu sắc, thể hiện rõ tư tưởng nhân đạo, trách nhiệm và khí tiết của người hành nghề y. Những lời huấn dạy trong tác phẩm không chỉ có ý nghĩa lịch sử, mà còn mang tính thời sự trong việc giáo dục và định hướng nhân cách nghề nghiệp cho sinh viên ngành Dược hiện nay. Thông qua việc khẳng định mối liên hệ giữa y đức và tri thức, đề cao sự công bằng, nhân ái trong hành nghề,

nhấn mạnh tinh thần trách nhiệm, thái độ chuẩn mực trong ứng xử, và đạo đức trong chuyên môn dược học, Hải Thượng Lãn Ông đã xây dựng một hệ chuẩn y đức mang tính nền tảng, bền vững và có giá trị ứng dụng cao. Đối với sinh viên ngành Dược, việc tiếp cận, nghiên cứu và vận dụng các nguyên lý đạo đức trong Y huấn cách ngôn là một bước quan trọng để hình thành bản lĩnh nghề nghiệp, góp phần xây dựng đội ngũ dược sĩ tương lai vừa vững chuyên môn, vừa sáng đạo đức, đáp ứng yêu cầu của nền y tế hiện đại, nhân văn và bền vững.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Y tế. (1996). *Quyết định số 2088/BYT-QĐ Về việc ban hành "Quy định về y đức"*.
- Hải Thượng Lãn Ông. (2005). *Hải thượng y tông tâm lĩnh*. Hà Nội: Nxb Y học.
- Hải Thượng Lãn Ông. (2018, 08 11). *Y huấn cách ngôn*. Được truy lục từ *Y học tổng hợp*: <https://yhoctonghop.vn/y-huan-cach-ngon-hai-thuong-lan-ong>
- Phạm Xuân Phong, T. H. (2022, 08 07). *Y đức, Y lý và y thuật của Hải Thượng Lãn Ông Lê Hữu Trác những giá trị trường tồn*. Tạp chí Y học Quân sự(359), trang 8 - 14.
- Phạm Xuân Phong, T. H. (2022). *Y đức, Y lý và Y thuật của Hải Thượng Lãn Ông những giá trị trường tồn*. Tạp chí Y dược học cổ truyền Quân sự, trang 1 - 16.